

УДК 811.161.2:001.4

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2026.3.1/08>**Писарська Н. В.**<https://orcid.org/0000-0001-6911-7600>

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Чернявська С. М.<https://orcid.org/0000-0002-9438-6965>

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Заверющенко М. П.<https://orcid.org/0000-0003-2364-7299>

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

СУЧАСНА УКРАЇНЬСЬКА НАУКОВА ТЕРМІНОЛОГІЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті досліджено сучасний стан української наукової термінології за умов глобалізаційних процесів, євроінтеграції та цифровізації. Актуальність викликана необхідністю системного унормування, гармонізації та кодифікації українських терміносистем відповідно до міжнародних стандартів із одночасним збереженням національної мовної традиції. Наголошено, що термінологія як динамічний шар лексики безпосередньо відображає рівень розвитку науки, техніки й державності, а її стан є показником інтелектуального та культурного поступу суспільства.

Проаналізовано основні наукові підходи до визначення сутності терміна та принципів його функціонування в межах галузевих терміносистем. Окреслено позиції провідних українських термінознавців щодо системності, однозначності й нормативності термінологічних одиниць, а також проблем стандартизації й гармонізації відповідно до міжнародних норм. Особливу увагу приділено явищу варіантності, яке розглянуто як закономірний, але проблемний етап розвитку термінології в умовах активного оновлення лексики. Висвітлено приклади фонетичної, словотвірної та семантичної варіантності, конкуренції питомих і запозичених форм, а також паралельного функціонування іншомовних і українських відповідників.

Окремий аспект дослідження становить аналіз впливу англійської мови на формування сучасних українських терміносистем. Показано, що інтенсивне запозичення англіцизмів є об'єктивним наслідком інтеграції України до світового наукового простору, однак воно породжує проблему некодифікованості та надмірної варіантності. Обґрунтовано необхідність визначення критеріїв доцільності запозичень і вироблення збалансованого підходу між інтернаціоналізацією та збереженням національної мовної специфіки.

Розглянуто проблему фрагментарності нормативних джерел і відсутності єдиного центру стандартизації термінів. Перспективним напрямом визначено цифровізацію термінології, створення електронних термінологічних баз, використання корпусних технологій для моніторингу функціонування термінів і забезпечення відкритого доступу до унормованих ресурсів.

Зроблено висновок, що подальший розвиток українських терміносистем потребує комплексного підходу, який поєднує теоретичне осмислення, стандартизацію, цифровізацію та наближення до європейських стандартів з урахуванням структурних особливостей української мови.

Ключові слова: українська наукова термінологія, терміносистема, варіантність, кодифікація, стандартизація, запозичення, цифровізація.

Постановка проблеми. Сучасна українська наукова термінологія функціонує в умовах активної трансформації мовного простору, що

зумовлена як внутрішніми процесами розвитку літературної мови, так і зовнішніми чинниками – глобалізацією науки, інтеграцією до

європейського освітнього простору, інтенсивним розвитком інформаційних технологій. Відтак актуальною стає проблема унормування, систематизації та гармонізації українських терміносистем відповідно до міжнародних стандартів. Термінологія є доволі динамічним шаром лексики, що безпосередньо пов'язаний із розвитком науки або техніки та відображає актуальну для певного часу наукову картину. Відповідно, стан наукової термінології є показником рівня розвитку науки, культури та державності.

Особливістю української наукової термінології є забезпечення комунікації, передання певних знань та відображення розвитку науки. Дослідження сучасної наукової термінології вказують на наявність проблем, як лінгвістичних, так і практичних, зокрема, відсутність чіткої стандартизації та кодифікації термінологічних одиниць, труднощі перекладання термінів, а також неоднорідність наявних норм.

Слід також зазначити, що стан термінології безпосередньо пов'язаний із вимогами міжнародної наукової комунікації, викладанням українською мовою та процесом популяризації науки серед широких верств населення.

Відповідно, проблема сучасної української наукової термінології полягає в необхідності поєднання трьох важливих, взаємопов'язаних завдань, а саме: збереження національної мовної традиції; забезпечення міжнародної комунікативної сумісності; вироблення ефективних механізмів кодифікації та стандартизації нових термінів.

Нагальним є питання варіантності, некодифікованості нових термінів, конкуренції питомих та запозичених форм, а також функціонування паралельних назв у різних галузях знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми українського термінознавства активно розроблялися в працях І.А. Казимірової, Л.А. Халіновської, І. Кочан, Л. Симоненко, Т. Панько, З.Й. Куньч, Г.В. Наконечної, О. Тараненка, Л.Г. Боярової, О.М. Кримець, О. Сиротіна та інших науковців [1–8].

І.А. Казимірова та Л.А. Халіновська вважають, що сучасна термінологія знаходиться в стані активної динаміки, де важливі питання нормування і стандартизації термінів для точності передачі понятійного апарату науки [1, с. 49–50].

І. Кочан визначає термін як «спеціалізовану лексичну одиницю, що входить до складу певної терміносистеми й характеризується системністю, точністю та однозначністю». Дослідниця наголошує на необхідності системного підходу до унор-

мування галузевої лексики, а також приділяє увагу кодифікації термінів [2, с. 5–8].

Л. Боярова звертає увагу на явище фразеологізації термінів на тлі взаємодії термінологічної лексики із загальноживаною. У своїй роботі дослідниця наводить приклади того, як терміни з різних галузей наук, проходячи шлях детермінологізації, стають фразеологізмами [6, с. 217–219].

О. Сиротіна аналізує вплив англійських запозичень у біотехнологічній термінології та виявляє мотивації запозичення, через відсутність еквівалентів в українській мові [8, р. 75–78].

Незважаючи на те, що проблемам термінознавства присвячено чимало наукових праць, низка питань залишається недостатньо дослідженою. Так, подальших наукових розвідок потребує питання швидкої кодифікації нових термінів, поява яких пов'язана із розвитком цифрових технологій. Малодослідженими на сьогодні є також критерії доцільності запозичень та питання міжгалузевої омонімії. Нагальною є проблема відсутності єдиного центру стандартизації термінів. Отже, існує потреба в комплексному аналізі сучасного стану української наукової термінології з урахуванням нових тенденцій.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження проблем і перспектив розвитку сучасної української наукової термінології, визначення основних тенденцій її функціонування та окреслення шляхів удосконалення терміносистем в умовах глобалізації й цифровізації.

Для досягнення мети поставлено такі завдання: проаналізувати сучасний стан українських терміносистем; визначити особливості їх функціонування; схарактеризувати тенденції розвитку; окреслити перспективи стандартизації й цифрової кодифікації.

Виклад основного матеріалу. Сучасний стан українських терміносистем характеризується динамічним розвитком, активною теоретичною рефлексією та водночас наявністю низки системних проблем, пов'язаних із стандартизацією, уніфікацією й адаптацією новітньої лексики. Українське термінознавство як наукова галузь упродовж останніх десятиліть є окремою дисципліною з розвиненою теоретичною базою, історією становлення та окресленими напрямками досліджень.

Однією із визначальних характеристик термінології є системність. Кожен термін має бути пов'язаний із галуззю знань та позначати конкретне поняття в межах цієї галузі. Чимало науковців наголошують на тому, що термін не може існувати ізолювано, оскільки його значення зале-

жить, у тому числі, і від галузі знань, у якій він уживається. Проте спостерігається порушення цієї умови з різних причин. Часто порушення системності виникає внаслідок стихійного запозичення нових термінологічних одиниць. Наприклад, паралельне функціонування термінів, наприклад, *скринінг* і *просіювання*, *апгрейд* і *оновлення*, створює конкуренцію форм і ускладнює уніфікацію [9, с. 18–21].

Порушення системності в термінології зумовлене багатьма чинниками, зокрема, впливом англійської мови. Наразі спостерігається активне запозичення англійських термінів, навіть за наявності в нашій мові термінологічних одиниць із таким самим значенням, наприклад: *баг* – *помилка*, *дедлайн* – *кінцевий термін* тощо. Це явище можна пояснити прагненням до інтернаціоналізації та, водночас, намаганням зберегти наявні мовні ресурси. У деяких випадках запозичений термін має перевагу перед власне українським через його універсальність. У той самий час український відповідник цього терміна буде використовуватися, наприклад, у навчальних текстах для покращення сприйняття. Обидва приклади термінів є виправданими, оскільки використовуються з різною метою. Однак, відсутність чіткої стандартизації призводить до варіантності, семантичної неточності понять та труднощів під час укладання словників чи розроблення галузевих стандартів [10, с. 8–11].

Серед найпоширеніших та найскладніших проблем сучасної української термінології визначають її варіантність, оскільки саме вона безпосередньо впливає на системність, однозначність і стандартизованість термінологічних одиниць. У наукових дослідженнях українських терміносистем варіантність розглядається як закономірний етап розвитку термінології в умовах активного оновлення лексики, проте водночас як чинник, що ускладнює кодифікацію та уніфікацію термінів. Дослідники наголошують на тому, що сучасний етап розвитку термінології характеризується паралельним функціонуванням кількох варіантів позначення одного поняття, що пов'язано з активними процесами запозичення, перекладу та внутрішньомовного словотворення. На сьогодні простежується існування фонетичних, словотвірних і семантичних варіантів, наприклад, *кафедра* – *катедра*, *ефір* – *етер*. Подібні явища свідчать про нестабільність норми й потребують чіткої кодифікації. [11, с. 60–62].

На сьогодні значна кількість термінів запозичується до нашої мови з англійської. Таке явище

зумовлене багатьма чинниками: процесами глобалізації, домінуванням англомовного простору та цифровізацією знань. Науковці зазначають, що англіцизми виконують низку функцій у мові, є поширеними в термінологіях низки галузей знань, швидко адаптуються до вимог української мови, але доволі часто витісняють українські терміни, що є не завжди виправданим, наприклад: *лакуни* – *прогалини* тощо. Ставлення до активного запозичення термінів з англійської мови є неоднозначним. Такі запозичення є універсальними й зрозумілими та зручними у використанні для галузевих науковців, але, водночас витісняють українські терміни з мови, що, у свою чергу, призводить до порушення чистоти мови [12, с. 222–225].

Проблема активного запозичення термінів і його наслідків для термінологій різних галузей знань привертає увагу дослідників. Науковці наголошують, що запозичення є природним механізмом поповнення термінології, однак воно потребує чітких критеріїв доцільності й унормування. Показовими запозиченнями з англійської мови в сучасному українському науковому й професійному дискурсі є *стартап*, *аутсорсинг*, *брендинг*, *копірайтинг*, *фідбек*, *менеджмент*, *таргетинг*. Частина з них поступово адаптується до української фонетики й словотвору: утворюються похідні форми на зразок *стартапер*, *брендовий*, *менеджерський*, *таргетований*. Це свідчить про інтеграцію запозичень у морфологічну систему мови. Водночас інші одиниці залишаються графічно та фонетично близькими до оригіналу (*копірайтинг*, *аутсорсинг*), що ускладнює їх повноцінне засвоєння та кодифікацію [9, с. 222–225, 13, с. 107–109].

Дослідники перекладного термінознавства відзначають, що перекладацька практика відіграє ключову роль у закріпленні тієї чи іншої форми. Якщо перекладачі та укладачі словників пропонують різні відповідники, у науковому обігу виникає паралельне функціонування варіантів, що гальмує стандартизацію. Проблема полягає у визначенні меж доцільності запозичення. У термінознавстві традиційно вважається, що запозичення є виправданим тоді, коли відсутній точний український відповідник, нове поняття не має усталеної форми, термін є універсальним і забезпечує міжнаціональну комунікацію. Натомість за наявності питомого еквівалента доцільно надавати перевагу національній формі, оскільки це сприяє системності та зрозумілості фахової мови. Таку позицію обґрунтовують чимало науковців, підкреслюючи необхідність збалансованого підходу між від-

критістю до міжнародних впливів і збереженням національної мовної ідентичності [14, с. 60–68].

Інтенсивний вплив англійської мови є об'єктивною рисою сучасної української наукової комунікації. Він забезпечує інтеграцію у світовий науковий простір, проте водночас породжує проблему надмірної варіантності та некодифікованості термінів. Оптимальною стратегією розвитку українських терміносистем є не механічне запозичення, а науково обґрунтоване нормування, що поєднує міжнародну зрозумілість із національною мовною традицією.

Кодифікація української термінології традиційно здійснюється через академічні та галузеві словники, державні стандарти, довідники й рекомендаційні матеріали профільних установ. У наукових працях підкреслюється, що саме кодифікація забезпечує стабільність і передбачуваність терміносистеми, створює основу для фахової комунікації, навчання й нормотворення. Стандартизація термінів має ґрунтуватися на принципах системності, однозначності та міжнародної відповідності, тобто кожен термін має належати до цілісної системи понять, мати чітке визначення й корелювати з міжнародними еквівалентами.

Практичну роботу з кодифікації здійснюють низка наукових установ, зокрема Інститут української мови НАН України. Проте сучасний стан характеризується фрагментарністю нормативних джерел: словники часто охоплюють лише окремі галузі, оновлюються нерегулярно, а стандарти не завжди синхронізовані між собою. Унаслідок цього виникає паралельне функціонування варіантів навіть у нормативних текстах. За відсутності єдиного централізованого цифрового ресурсу фахівці змушені орієнтуватися на різні джерела. У цьому контексті перспективним напрямом розвитку є цифровізація термінології. Сучасні лінгвістичні дослідження наголошують на важливості створення електронних термінологічних баз і корпусів спеціалізованих текстів. Корпусні технології дають змогу відстежувати реальне функціонування термінів у наукових статтях, дисертаціях, законодавчих актах, визначати частотність уживання варіантів і виявляти тенденції розвитку. Подібний підхід активно розвивається в європейських країнах через інтегровані термінологічні платформи, що забезпечують багатомовну стандартизацію. Українські науковці підкреслюють необхідність створення національної електронної термінологічної системи, яка б забезпечувала швидке оновлення бази, відкритий доступ для науковців і викладачів, а також інтеграцію з між-

народними ресурсами. Цифрові платформи могли б виконувати кілька ключових функцій: по-перше, оперативне внесення нових термінів і фіксацію нормативного статусу; по-друге, надання дефініцій і галузевих коментарів; по-третє, відображення рекомендованих і допустимих варіантів; по-четверте, забезпечення зв'язку з міжнародними відповідниками. Такий ресурс сприяв би усуненню надмірної варіантності й підвищенню прозорості нормотворчого процесу [15, с. 68–69, 16, с. 40–42].

Висновки. Отже, сучасна українська наукова термінологія перебуває на етапі активної динаміки та структурної перебудови, що зумовлена як внутрішніми законами розвитку мови, так і потужними зовнішніми чинниками – глобалізацією науки, євроінтеграційними процесами, цифровізацією та домінуванням англійської мови наукового простору. Терміносистеми розвиваються інтенсивно, однак цей розвиток супроводжується низкою системних проблем: варіантністю, конкуренцією питомих і запозичених форм, міжгалузевою омонімією, недостатньою кодифікованістю нових одиниць і фрагментарністю нормативних джерел.

Аналіз наукових праць засвідчує, що українське термінознавство має потужну теоретичну базу й розвинені підходи до розуміння системності, однозначності та стандартизації терміна. Водночас практична реалізація цих принципів потребує подальшого вдосконалення, особливо в умовах швидкого оновлення лексики, пов'язаного з розвитком цифрових технологій та міжнародної комунікації. Інтенсивне проникнення англіцизмів є об'єктивним і частково виправданим явищем, проте без чітких критеріїв доцільності запозичення воно може призводити до надмірної варіантності й порушення системності терміносистем.

Ключовими завданнями сучасного етапу є поєднання збереження національної мовної традиції з міжнародною комунікативною сумісністю та вироблення ефективних механізмів оперативної кодифікації нових термінів. Особливої актуальності набуває створення єдиного координаційного центру стандартизації та національної цифрової термінологічної платформи, яка забезпечила б системність, відкритість і синхронізацію нормативних ресурсів.

Таким чином, подальший розвиток української наукової термінології має ґрунтуватися на комплексному підході, що поєднує науково обґрунтоване нормування, цифрову кодифікацію, відпо-

відність європейським стандартам та збереження мовної ідентичності. Лише за умови системної координації теоретичних і практичних зусиль можливо забезпечити стабільність, точність і конкурентоспроможність української терміносистеми в сучасному глобальному науковому просторі.

Список літератури:

1. Казимиrowa І.А., Халіновська Л.А. Наукова термінологія: проблематика, пошуки, перспективи. *Українська мова*. 2021. № 4 (80). С. 49–59.
2. Кочан І. Кодифікація термінів з міжнародними компонентами в українській мові. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2018. Вип. 68. С. 1–8.
3. Симоненко Л.О. Українська термінографія: стан і перспективи. *Мовознавство*. 2014. № 4. С. 28–35.
4. Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Т.П. Українське термінознавство. Львів. 1994. 216 с.
5. Куньч З.Й., Наконечна Г.В., Микитюк О.Р., Булик-Верхола С.З., Теглівець Ю.В. Теорія терміна: конкретизація лексико-семантичних парадигм: монографія. Львів: Галицька Видавнича Спілка. 2018. 180 с.
6. Боярова Л.Г. Фразеологізація термінологічних словосполучень. *Незгасимий СЛОВОСВІТ: Збірник наукових праць на пошану професора Володимира Семеновича Калашиника*. Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. 2011. С. 217–223.
7. Кримець О.М. Міжгалузеві терміни в українській науково-технічній термінології. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр.* Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2020. Вип. 53. С. 192–199.
8. Сиротіна О. Англomовні запозичення в сучасній українській термінології сфери біотехнологій. *International Journal of Philology*. 2024. 28(2), 72–81.
9. Томіленко Л.М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови: [монографія]. Івано-Франківськ: Фоліант. 2015. 160 с.
10. Кудрявцева Н.А. Стандартизація термінології в українській діловій мові: виклики та можливості. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2024. Том 35(74) № 6. С. 6–14
11. Туровська Л. Українське термінознавство ХХІ ст.: основні напрямки досліджень. *Українська мова*. 2018. № 1. С. 57–63.
12. Грищенко О.В., Богуцький В.М., Ординська І.Я. Англійська мова як джерело лексичних запозичень у сучасному українському дискурсі. *Закарпатські філологічні студії*. 2025. Вип. 42. Том 1. С. 221–226.
13. Чорновол Г.В. Основні проблеми внормування сучасної української термінології. *Термінологічний вісник*. 2021. Вип. 6. С. 106–121.
14. Кочан І. Українське термінознавство кінця ХХ – перших десятиріч ХХІ століття. *Studia Ukrainica Posnaniensia*. 2023. № 1. Р. 55–70.
15. Козирева З., Мовчун Л., Самойлова І. Здобутки академічної лексикографії в укладанні словників живої мови. *Українська мова*. 2018. 4(68). С. 67–82.
16. Тищенко О.М. Електронна лексична картотека: шлях створення інструментарію сучасного словникаря. *Українська мова*. 2019. 2(70) С. 37–52.

Pysarska N. V., Cherniavska S. M., Zaveriushchenko M. P. MODERN UKRAINIAN SCIENTIFIC TERMINOLOGY: PROBLEMS AND PROSPECTS

The article provides a comprehensive analysis of the current state of Ukrainian scientific terminology in the context of globalization processes, European integration, and the digital transformation of scholarly communication. The relevance of the study is determined by the need for systematic standardization, harmonization, and codification of Ukrainian terminological systems in accordance with international standards while simultaneously preserving the national linguistic tradition. It is emphasized that terminology, as a dynamic layer of vocabulary, directly reflects the level of development of science, technology, and statehood, and its condition serves as an indicator of the intellectual and cultural progress of society.

The paper analyzes the main scholarly approaches to defining the essence of a term and the principles of its functioning within specific terminological systems. The positions of leading Ukrainian terminologists concerning the systematic nature, unambiguity, and normativity of terminological units are outlined, as well as the issues of standardization and harmonization in line with international norms. Particular attention is paid to the phenomenon of variation, which is considered a natural yet problematic stage in the development of terminology under conditions of active lexical renewal. Examples of phonetic, word-formational, and semantic variation are highlighted, along with the competition between native and borrowed forms and the parallel functioning of foreign-language and Ukrainian equivalents.

A separate aspect of the study concerns the analysis of the influence of the English language on the formation of modern Ukrainian terminological systems. It is shown that the intensive borrowing of Anglicisms is an objective consequence of Ukraine's integration into the global scientific space; however, it also generates

the problem of non-codified units and excessive variation. The necessity of establishing clear criteria for the appropriateness of borrowings and developing a balanced approach between internationalization and the preservation of national linguistic specificity is substantiated.

The article also addresses the issue of the fragmentation of normative sources and the absence of a unified center for terminology standardization. Digitalization of terminology, the creation of electronic terminological databases, and the use of corpus technologies to monitor the functioning of terms and ensure open access to standardized resources are identified as promising directions. It is concluded that the further development of Ukrainian terminological systems requires a comprehensive approach combining theoretical reflection, standardization, digitalization, and alignment with European standards while taking into account the structural features of the Ukrainian language.

Keywords: Ukrainian scientific terminology, terminological system, variation, codification, standardization, borrowing, digitalization.

Дата першого надходження статті до видання: 01.04.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.04.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.05.2026